

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ"
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ДОЧІРНЕ ПІДПРИЄМСТВО «ВОЛИНСЬКІ СТАРОЖИТНОСТІ»
ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА «НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
«ОХОРОННА-АРХЕОЛОГІЧНА СЛУЖБА УКРАЇНИ»
ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ВИПУСК XI

РІВНЕ - 2013

Олена СЕМЕНОВИЧ

ІКОНА «ТИМ, ХТО ВРЯТУВАВ СВІТ»

«... І засурмив третій Ангол, - і велика зоря спала з неба, палаючи, як смолоскип. І спала вона на третину річок та на водні джерела. А ймення зорі тій Полин. І стала третина води, як полин, і багато людей повмирало з води, бо згрікла вона...». Ось уже майже три десятиліття ці біблійні рядки з Об'явлення Святого Івана Богослова (8:10) пов'язують з Чорнобильською трагедією.

З ініціативи чорнобильців-ліквідаторів у 2003 році була написана ікона «Чорнобильський Спас». Саме від їх імені голова Всеукраїнської громадської організації «Союз Чорнобиль Україна» Юрій Андреев звернувся до Митрополита Володимира з проханням увічнити в духовному образі подвиг героїв-ліквідаторів. Святиня була написана з благословення Блаженнішого Володимира. Він освятив щіточки, фарби та дошку, на якій було написано ікону. Автор її – іконописець Владислав Горецький, який відмітив, що ця ікона була створена в пам'ять про всіх тих, хто пішов від нас в інший світ, обпалений смертоносним подихом Чорнобильського реактора, «і воздравіє живих». До неї звернено молитви всіх тих, хто вижив після трагедії.

28 серпня 2003 року, в день Успіння Пресвятої Богородиці ікона була освячена в Києво-Печерській Лаврі. Після освячення її хресним ходом обнесли навколо Лаври та поставили для поклоніння на площі біля Ближніх печер. Зберігатиметься святиня в Успенському храмі Києво-Печерської Лаври.

Як свідчать очевидці, під час освячення ікони сталося справжнє диво: спочатку над іконою пролетів білосніжний голуб, а потім на небі раптом засяяла райдуга (хоча ні дощу, ні грози перед цим не було). І сама собою з'явилася картина – сяючий німб та три хрести з сонцем посередині... Вважаючи це Божим благословенням, священнослужителі та віруючі признали ікону чудотворною. Перед нею служать панахиди в дні пам'яті про Чорнобильську катастрофу, до неї звертають свої молитви ті, хто постраждав внаслідок аварії.

За досить короткий, як для ікони, час вона стала особливо шанованою серед християн. У чому ж її унікальність? Мабуть, вперше на іконі Господь зображений разом із людьми. Ісус Христос стоїть на хмарині в центрі композиції, праворуч – Архістратиг Господній Михаїл із вогненным мечем та щитом з зображенням хреста, а ліворуч – Пречиста Мати Богородиця Марія. А під ними – обпалена смертоносним радіаційним вогнем земля і ранкове небо після вибуху, яке через радіаційний пил стало темним. І люди – живі й мертві. Така честь їм випала тому, що ліквідатори виконали Господню заповідь «Не убий!»: чужої крові не пролили, а своєї не пошкодували. Справа зображено ліквідаторів, які допомагали в ліквідації катастрофи, а зліва – душі людей, які загинули внаслідок вибуху. Люди, зображені на іконі, - це Боже воїнство, яке воювало зі смертю, і усі вони виконали найбільшу заповідь любові, про яку говорив Христос: «Немає більшої любові над ту, якщо хтось віддасть душу свою за друзів своїх». Посередині – безлиста сосна, яка ввібрала в себе вбивчу дозу радіації і також загинула. І тільки в правому куточку трішки зеленої трави, ніби надія на те, що все має відродитись. А десь там вдалині падає зірка-комета Полин – провісник лиха.

Голова «Союзу Чорнобиль Україна» Юрій Андреев повідомив, що найближчим часом планується написати списки цієї ікони для усіх храмів та церков України.

Так, з ініціативи голови рівненського обласного об'єднання Всеукраїнської громадської організації інвалідів «Союз-Чорнобиль-Україна» Георгія Анатолійовича Хилі була написана ікона «Чорнобильський Спас» для Рівного. Трагедія на Чорнобильській АЕС покрила своїм чорним крилом північні райони нашої області, Крім того, багато рівнян були безпосередньо на атомній станції і брали участь у ліквідації аварії. Саме одному з них, уродженцю Рівненщини було замовлено написання ікони «Чорнобильський Спас». Цю без перебільшення відповідальну місію взяла на себе людина, яка особисто відчула увесь біль і страх атомної катастрофи.

Олександр Ростиславович Лаворик народився 13 жовтня 1955 року в с. Рясники Гоцанського району Рівненської області в сім'ї вчителів.

- «Ще з самого дитинства звик до малювання, любов до живопису перейняв від мами-художниці», - говорить митець [5, 196].

Тематика робіт майстра різноманітна. Ним було створено серії-цикли графічних робіт: «Гоцанські будні», «Будні Гоцанського РВВС», «Село Нобель», «Вілійські роздуми», «Тур'янська сторона», «Відгомін козацької слави», «Чорнобиль» тощо.

Працюючи у міліції сержантом позавідомчої охорони райцентру Гоца Олександр Лаворик двічі у 1986 році був у Чорнобилі як ліквідатор наслідків аварії. Перший раз – у травні двадцять чотири дні, вдруге поїхав у листопаді – на тринадцять днів. Під впливом побачено художником була створена серія робіт «Чорнобиль». Спілкуючись зі мною пан Олександр розповів, що після Чорнобиля в глибині душі відчув поклик до написання ікон. Мабуть, все своє життя художник ішов до цього. Ним було написано списки близько десяти волинських ікон, зокрема «Богородиця Одигітрія Дорогобузька» XIII ст., «Христос Пантократор з апостолами» XV ст., «Богородиця Покрова» XV ст., які розміщені в експозиції Рівненського обласного краєзнавчого музею (далі РОКМ) в залі «Наша духовна спадщина» тощо.

Понад два роки Олександр Лаворик, не шкодуючи сил і щиро молячись, створював образ. Адже в цій справі він повинен водночас бути і висококваліфікованим майстром, і вченим-дослідником, і психологом. Іконописець – це універсал, у доброму значенні фанат своєї справи, до якої йде багато років, пам'ятаючи «не хлібом єдиним» [5, 197].

Мистецтво ікони дуже давнє й неймовірно складне, осмислюється художником «зсередини», через пізнання традиції, через втаємничення й духовну атмосферу цього своєрідного живопису. Як говорить художник, іконопис вимагає повної самовіддачі, інакше не вдається відтворити ідеально рівної лінії, передати нюанс кольору [3, 3].

«Дорога до храму», як висловився про своє покликання пан Олександр газеті «Вісті Рівненщини», не була легкою. Тому що кожна ікона, яку змальовував митець, вимагала певного внутрішнього настрою, що сприяв би точності копіювання як головних, так і другорядних деталей, передачі відповідної колористики в зображенні ликів святих [1, 6].

Роботу над іконою «Чорнобильський Спас» іконописець розпочав з благословіння Архієпископа Рівненського та Острозького Варфоломія. Було визначено, в якому храмі буде розміщуватися ікона після закінчення

написання – церква Великомученика і цілителя Пантелеймона в м. Рівне (мікрорайон Ювілейний). Тоді ж батюшка Тарасій, настоятель церкви, освятив іконний щит з левкасом, сировину і матеріали для написання образу. Вся робота супроводжувалася молитвою і працею. З благословіння Свято-Володимирського храму м. Луганськ до ікони була складена «Молитва о спасении жертв ядерной катастрофы в Чернобыле»:

«Господи Иисусе Христе, Боже наш! Призри на всех, пострадавших от ядерной катастрофы в Чернобыле, не дай им остаться без крова и надежды на будущую жизнь, даруй им мужество и веру в Твою всеильную помощь. Огради, Господи, грядущие поколения от тяжелых болезней и уродств, защиты младенцев, во чреве материнском суших. Всем неисцелимо больным, в тоске смертной отходящим из мира сего, прощение и оставление грехов и прогрешений даруй и Ангелов Твоих посли, приемлющих души их. Очисти, Господи, десницею Твоею землю, воздух и воды от губительных последствий случившейся беды. Нас же всех в покаяние приведи, Господи, и вся наша грехи прости молитвами Всепречистыя Владычицы нашея Богородицы, всех святых, в земли Русской просиявших, и всех святых. Аминь.»

Олександр Лаворик малював ікону протягом двох років і чотирьох місяців. «Не завжди було легко», - зізнається митець. Під час роботи над святим образом душа має бути гармонійно налаштована, спокійна, інакше писати ікону не можливо. Тому іконописець не щодня міг малювати, а приступав до роботи лише тоді, коли відчував це в душі і в серці (Рис. 1).

Виконана святиня на липовій дошці розміром 137x92,5x3 см з трьома врізними шпугами темперними фарбами. Іконописець розповів про етапи написання ікони. Після підготовки деревини, наклеювання паволоки, були виконані левкасні роботи. Згодом художник здійснив різьблення по левкасу у визначених межах тла ікони. Складним етапом виявилися позолотні роботи. Митець навіть зізнався, що золото не піддавалося обробці, скручувалося, коли він був чимось занепокоєний. Після позолочення митець приступив до живопису. Спочатку було виконане доличне письмо, пізніше – лики святих.

- «Верхня частина ікони писалася дуже легко», - говорить художник. На ній зображені Пречиста Діва та Архангел Михаїл,

які моляться до Ісуса Христа за спасіння стражденної землі. Для Олександра Лаворика композиційна основа ікони втілює ідею заступництва: звернені до Христа Богоматір та Михаїл виступають посередниками між богом і людьми, вони молять Христа про прощення людських гріхів.

Набагато складніше було із виконанням нижньої частини, де зображені душі померлих та живих ліквідаторів наслідків аварії, які відвернули смертельну небезпеку ціною власного життя і здоров'я. Мабуть іконописець переживав, згадував ті жажливі події, свідком яких йому довелося бути, і які тепер потрібно відобразити у святому образі, передати радіацію, через яку загинули тисячі людей. Художник розповів, що нижню частину ікони він малював цілий рік, а коли закінчив – йому стало легше.

Виконаний образ технікою лесування – тонкі прозорі шари фарб наносяться на фарби образу, що просохли, щоб змінити, підсилити або ослабити колірні тони, збагатити колорит, добитися його єдності і гармонії.

Після закінчення живописних робіт, під-

писання святині, весь образ був покритий дев'ятьма захисними шарами лаку, потім воском, який наносився пензликом і, що цікаво, обов'язково шліфувався хусткою з-під ікони Божої Матері, яку потрібно було взяти в церкві.

Обрамлена ікона двома позолоченими накладними профільованими рамами, закріпленими по периметру ікони. На площині між двома рамами по кутах, зверху та посередині накладені об'ємні бонії, покриті золотом. Між боніями золотою фарбою нанесено арабесковий орнамент із стилізованих рослинних мотивів XVII ст. в традиції Волинської школи іконопису. У середніх боніях вмонтовані дві панагії з Чорнобильськими срібними дзвонами на місцевому бурштині.

– «Роботи виконувалися згідно технологічних умов виготовлення і прориси ікони по благословінню Архієпископа Рівненського та Острозького Варфоломія», – говорить Олександр Лаворик.

В жовтні 2012 року робота над «Чорнобильським Спасом» була закінчена і одразу ж образ повезли в Управління Рівненської і

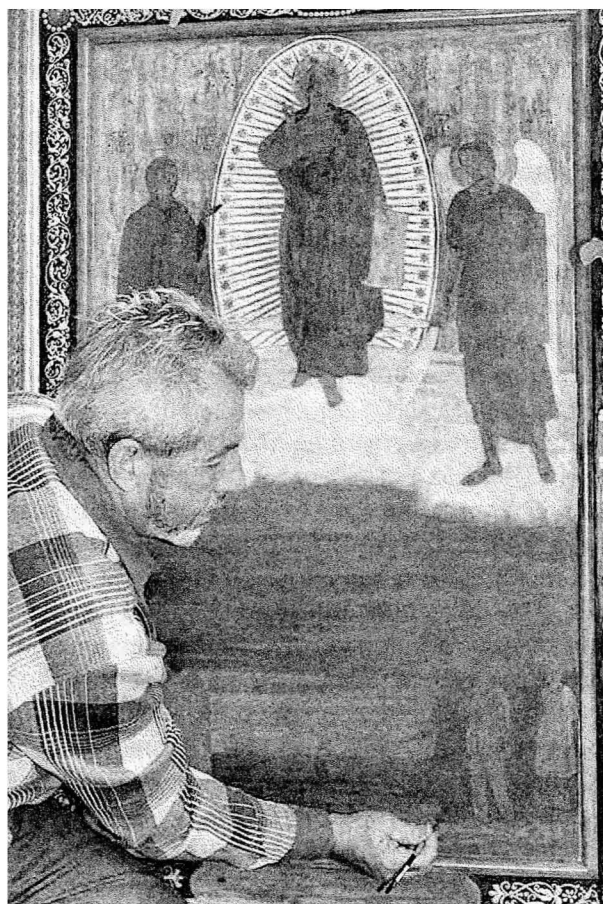

Рис. 1. О. Лаворик пише ікону «Чорнобильський Спас».

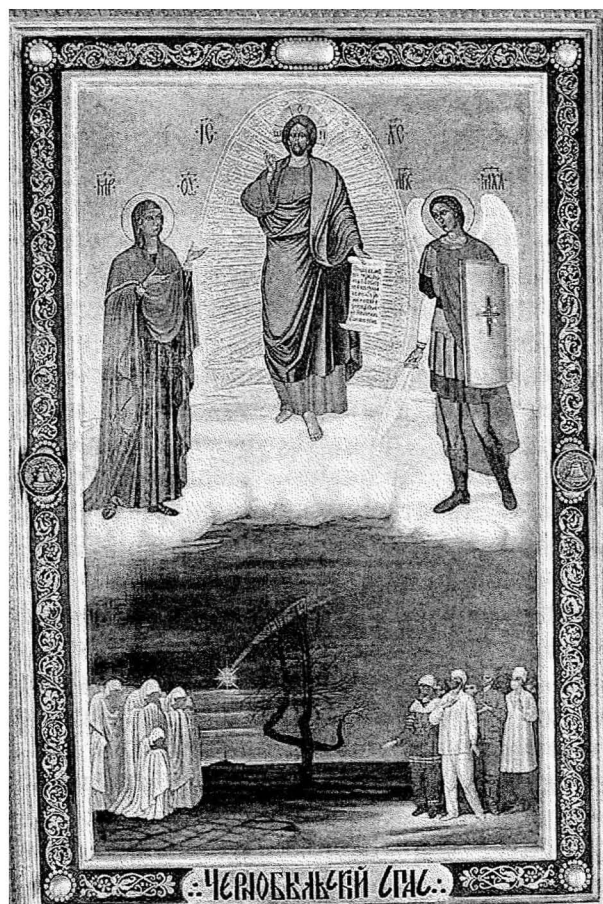

Рис. 2. Ікона «Чорнобильський Спас». Автор – О. Лаворик.

Острозької єпархії УПЦ м. Рівне, щоб показати Владиці Варфоломію. Тоді ж було визначено дату освячення ікони (Рис. 2).

В переддень вшанування ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС, 9 грудня 2012 року в тимчасовому храмі святого великомученика Пантелеймона в м. Рівне Владикою Варфоломієм ікона «Чорнобильський Спас» була освячена. Коли буде завершено будівництво нового храму, ікону буде перенесено туди. На освяченні ікони були присутні іконописець Олександр Лаворик, Георгій Хиля та члени обласного Всеукраїнського об'єднання «Союз-Чорнобиль-Україна». Після богослужіння, читання молитов, образ став святиною, іконою, до якої можуть прикладатися люди. Відтепер просити в Бога допомоги ліквідатори мають можливість перед власним святим оберегом.

Після освячення ікони і короткого молебню за здоров'я ліквідаторів Чорнобильської трагедії Архієпископ Варфоломій звернувся зі словом повчання. Він виразив радість, що дана ікона буде перебувати у Пантелеймонівському храмі м. Рівне, де не тільки ліквідатори, а й всі бажаючі зможуть підносити свої молитви.

На завершення всі присутні на вечірньому богослужінні підходили для поклоніння до святої ікони. Настоятель храму протоієрей Тарасій Грищенко помазував їх освяченим елеєм.

В день вшанування ліквідаторів наслідків аварії на ЧАЕС 14 грудня 2013 року на традиційному мітингу-реквіемі, біля пам'ятника жертвам Чорнобильської катастрофи відбулося представлення освяченої ікони «Чорнобильський Спас». Здійснив цей обряд Архієпископ Варфоломій (Рис. 3-4). Були присутні ліквідатори, представники влади, духовництва, члени громадських організацій, працівники структурних підрозділів МНС та прості городяни, які пам'ятають про страшну біду, яку приніс нам Чорнобиль, вдячні тим людям, які врятували світ [2, 3].

Життя святині продовжується. В лютому 2013 року її було представлено на уроці учням восьмого класу Синівської ЗОШ I-III ступенів. Тема уроку – «Усний твір-опис за іконою О. Лаворика «Чорнобильський Спас»». Сорok п'ять хвилин учні із задоволенням слухали Олександра Лаворика, який розповідав дітям про специфіку написання ікони, і, щонайголовніше, йшлося не лише про теоретичні моменти її створення, а й духовні аспекти, які є першочерговими в будь-якому творчому про-

Рис. 3. Владика Варфоломій відправляє молебен в день вшанування ліквідаторів.

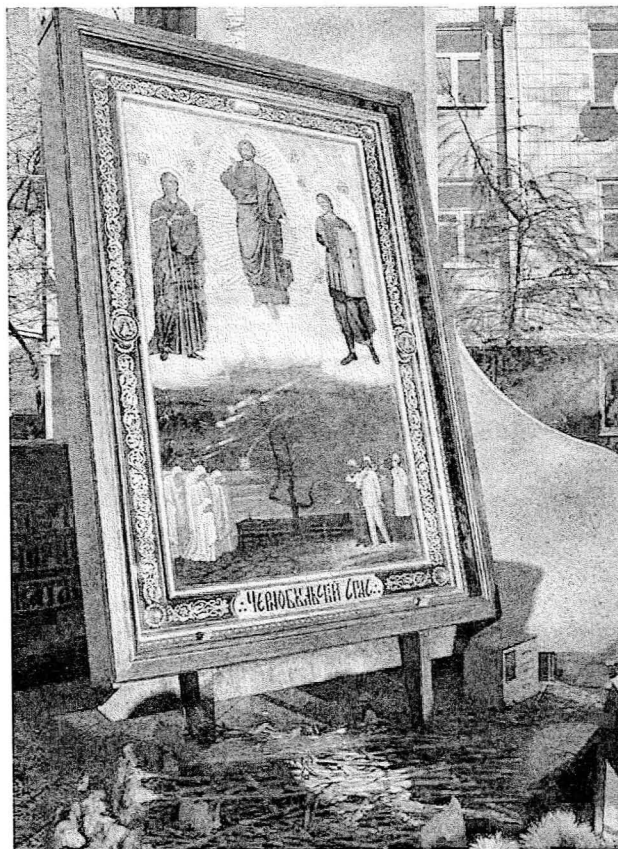

Рис. 4. «Чорнобильський Спас» біля пам'ятника жертвам Чорнобильської катастрофи м. Рівне.

цесі й вдихають у авторський твір життя [5, 4].

У переддень 27 річниці аварії на Чорнобильській АЕС 25 квітня 2013 року у Рівненському обласному краєзнавчому музеї відбулася зустріч з Олександром Ростиславовичем Лавориком та Георгієм Анатолійовичем Хилею, які знову ж таки розповідали про ікону «Чорнобильський Спас». Під час заходу в РОКМ демонстрували фотокопії чорнобильської серії Олександра Лаворика з фондів музею, а також відбувалася фотофіксація процесу написання, освячення та представлення ікони «Чорнобильський Спас» [4, 3]. Всі присутні з захопленням, переживаннями слухали ліквідаторів, які з болем, сумом згадували ті страшні дні. Водночас на їхніх очах була радість за спасенну землю, за святиню, яку вони створили для рівнян. Сьогодні від неї приходять Божа благодать, яка лікуватиме, відновлюватиме і допомагатиме тим, хто з

чистим серцем і міцною вірою звертатиметься до Бога. Хочеться вірити в те, що святиня допоможе тим, хто звертатиметься до неї в молитвою, а її благодать вбереже нашу землю від лиха.

1. Ісаєва Т. Волинський іконопис відроджується// Вісті Рівненщини. – 1993. – 3 грудня. – С. 6.

2. Кардаш А. Ліквідаторам, потерпілим святий оберіг// Рідний край. – 2012. – 22 грудня. – С. 3.

3. Поліщук Я. Від писанки до ікони// Сім днів. – 1993. – 6 грудня. – С. 3.

4. Рачковський Ю. «Чорнобильський Спас» – чудодійна ікона// Рівне-Ракурс. – 2013. – 3 травня. – С. 3.

5. Романчук Н. Мистецькі нотки учнівського життя// Рідний край. – 2013. – 16 лютого. – С. 4.

6. Семенович О. Зустріч з іконою в процесі її творення// Наукові записки. Випуск X. – Рівне, 2012. – С. 196-200.